

Стратегија за унапређење родне равноправности
у правосуђу Босне и Херцеговине

УВОД.....	3
1. Зашто је донесена стратегија за унапређење родне равно-правности у правосуђу Босне и Херцеговине?.....	4
2. Стратешки циљеви за унапређење родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине.....	6
Улога Високог судског и тужилачког савјета Босне и Херцеговине.....	6
Улога правосудних институција.....	6
3. Метода за имплементацију Стратегије - <i>gender mainstreaming</i>	7
4. Водич за поступање у фази имплементације.....	8
ПЛАНИРАЈ.....	8
УРАДИ.....	9
ПРОВЈЕРИ.....	10
ПОБОЉШАЈ.....	11
5. Примјери активности <i>gender mainstreaming</i> -а.....	12
Стратешки циљ број 1.....	12
Едукација особља у правосудним институцијама.....	12
Анализа питања о родној равноправности из перспективе послодав-ца/послодавке.....	14
Стратешки циљ број 2.....	15
Анкете о родној равноправности и једнаком приступу правди.....	15
Рад на квалитету - како би се обезбиједили родно неутрални радни процеси.....	15
Стратешки циљ број 3.....	15
Анализа државног законодавног оквира и његова имплементација.....	15
„Родна шетња“ стопама корисника/корисница правосуђа.....	16
Стратешки циљ број 4.....	17
Анализа поступања правосудних институција у предметима родно заснованог насиља.....	17
Анализа пресуда.....	17
ЗАВРШНЕ НАПОМЕНЕ.....	18
ПРИЛОГ 1 - Истакнути међународни документи.....	19
Резолуција Савјета безбједности УН 1325 „Жене, мир и безбједност“.....	19
УН Конвенција о уклањању свих облика дискриминације жена.....	19
Европска конвенција о људским правима и основним слободама и Протокол број 12.....	20
Европска социјална повеља.....	20
Конвенција Савјета Европе о борби против трговине људима.....	21
Конвенција Савјета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици.....	21
Стратегија за равноправност између жена и мушкараца у Европи за период од 2020. до 2025. године.....	22

ПРИЛОГ 2 - Предузете активности на унапређењу родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине.....	23
Смјернице за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемира-вања у правосудним институцијама у Босни и Херцеговини.....	23
Анкета о родној равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине.....	23
Организоване обуке од стране ВСТС БиХ.....	24
ТАИЕХ радионица о родно заснованом насиљу и једнаком приступу правди.....	24

УВОД

У мају и јуну 2018. године спроведена је *Анкета о родној равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине*, у оквиру које су судије/суткиње, несудско особље, тужиоци/тужитељке, адвокати/адвокатиње, нотари/нотарке и судски/е вјештаци/вјештакиње анонимно одговорили/е на питања о родној равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине. Анализа резултата анкете показала је да већина испитаника/ца, који/е су доживјели/е сексуално и/или родно засновано узнемиравање на радном мјесту или у вези посла, инцидент није пријавила због страха од посљедица. Поред тога, већина испитаника/ца је мишљења да се свијест о родној равноправности у правосуђу налази на средњем нивоу и да представља важно питање које је потребно адресирати, првенствено путем одговарајућих едукација. Резултати анкете указали су и на потребу доношења стратегије за унапређење родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине, на основу које ће свака правосудна институција донијети одговарајуће проведбене акте, тј. акционе планове.

Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине (у даљњем тексту: ВСТС БиХ) усвојио је *Стратегију за унапређење родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине* (у даљњем тексту: Стратегија), на основу које ће све правосудне институције у Босни и Херцеговини израдити властите акционе планове, а са циљем унапређења родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине.

У првом дијелу Стратегије објашњено је зашто је иста потребна, како би се унаприједила родна равноправност у правосуђу, као и позитивни ефекти доношења Стратегије (1. *дио*). Потом се наводе четири стратешка циља, идентификована од стране ВСТС БиХ, те се дефинишу улоге и одговорности ВСТС БиХ и правосудних институција у имплементацији Стратегије (2. *дио*). Стратегијом је представљена и метода, која ће се користити у процесу имплементације исте, тзв. *gender mainstreaming*, чијом ће примјеном правосудне институције остварити постављене стратешке циљеве. Стратегија садржи и водич за поступање у фази имплементације (4. *дио*), као и примјере активности *gender mainstreaming*-а, који правосудним институцијама могу да користе у процесу припреме акционих планова (5. *дио*). Напомиње се да дати примјери нису свеобухватни, те да је неопходно да се свака правосудна институција определијели за властите активности *gender mainstreaming*-а и донесе властити акциони план, на основу идентификованих потреба правосудне институције.

1. Зашто је донесена стратегија за унапређење родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине?

Родна равноправност постоји када жене и мушкарци имају исте могућности, права и обавезе у свим сферама живота. Равноправност постоји када сва људска бића имају исте могућности, права и обавезе у свим сферама живота, без обзира на пол, етничку припадност, религију, сексуално опредјељење, друштвени положај, итд. То значи да је родна равноправност важна компонента у постизању равноправности.

Равноправност је основна вриједност међународног права и сви главни споразуми о људским правима садрже забрану дискриминације на основу пола и рода. Гаранција приступа правди, а посебно приступа жена правди, једна је од шест приоритета Стратегије за равноправност полова Савјета Европе у периоду од 2018. до 2023. године. Стандарди родне равноправности који се односе на једнак приступ правди утврђени су у разним међународним конвенцијама и правним инструментима као што су¹:

- Резолуција Савјета безбједности УН 1325 „Жене, мир и безбједност“ УН Конвенција о уклањању свих облика дискриминације жена;
- Европска конвенција о људским правима и основним слободама и Протокол број 12;
- Европска социјална повеља;
- Конвенција Савјета Европе о борби против трговине људима;
- Конвенција Савјета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици и
- Стратегија за равноправност између жена и мушкараца у Европи за период од 2020. до 2025. године.

Као потписница бројних међународних докумената, који третирају питање људских права и слобода, Босна и Херцеговина дужна је да подржава принцип родне равноправности и активно тежи његовом успостављању, те да обезбиједи свакоме остваривање свих људских права и основних слобода, без дискриминације по било којој основи.

Поред Устава Босне и Херцеговине, Устава Федерације Босне и Херцеговине и Устава Републике Српске, Босна и Херцеговина је успоставила значајан законодавни оквир у области родне равноправности, унутар којег се посебно издвајају Закон о забрани дискриминације и Закон о равноправности полова у БиХ, који промовишу и штите равноправност полова, гарантују једнаке могућности и равноправан третман свих лица без обзира на пол, у јавној и у приватној сфери друштва, уређују заштиту од дискриминације на основу пола, те утврђују одговорности и обавезе надлежних институција Босне и Херцеговине да својим дјеловањем омогуће заштиту, промовисање и стварање услова за једнако поступање.

Стога, зашто постоји потреба за стратегијом за унапређење родне равноправности у правосуђу, када имамо успостављен релевантан законодавни оквир?

Одговор на ово питање јесте да доношење законодавног оквира само по себи није довољно. Наиме, примјена законодавног оквира може да представља препреку у остварењу циљева које је законодавац/законодавка имао/ла на уму, приликом доношења одређеног правног акта. Заправо, лица која примјењују правни оквир понекад нису ни

¹Кратак преглед, који није свеобухватан, доступан је у *Прилогу 1*.

свјесна родних импликација његове примјене, односно родне неравноправности до које иста може довести.

Родна неравноправност кошта. У многим случајевима, јавне политике се доносе на основу потреба доминантне друштвене групе или оних, који су традиционално доносиоци одлука, углавном мушкараца. Покрети за женска права, повећано учешће жена у процесу доношења одлука, снажна посвећеност људским правима жена на свим нивоима и развој родних студија, допринијели су да се разоткрије чињеница да се, приликом креирања јавних политика, често не узимају у обзир различите потребе и положај жена. Очигледно је да одлуке о јавним политикама и услугама, које не узимају у потпуности у обзир потребе и положај коначних корисника/ца, могу довести до неодговарајућих рјешења и неадекватне додјеле јавних средстава.

Многе су предности високог нивоа родне равноправности унутар правосудних институција, и то како за саму организацију/институцију тако и за странке, односно кориснике/це правосуђа, првенствено у смислу њиховог пријема и третмана. Предузимањем активности на унапређењу родне равноправности, учиниће правосудну институцију модерним/ом и привлачним/ом послодавцем/послодавком, који/а је као такав/ва у стању да привуче, али и задржи квалификована лица унутар радног колектива. С друге стране, дојам странке да јој је гарантован једнак приступ правди и да је, током поступка, примљена и третирана праведно, тј. да је задовољена тзв. процедурална правда, врло често је значајније за странку од самог исхода поступка. То значи да, ако странка сматра да је током поступка задовољена тзв. процедурална правда, онда ће њено поштовање и повјерење у правосуђе порасти, те је стога вјероватније да ће странка прихватити коначни исход судског поступка.

Праведност, непристрасност, одсуство корупције, приступ државним органима са јасном подјелом одговорности, систем који добро функционише и безбједно окружење су од кључне важности за обезбјеђење тзв. процедуралне правде. Повјерење у правосуђе, које је на високом нивоу, донијеће многобројне бенефите. Примјера ради, ако жртва родно заснованог насиља има повјерење у правосудни систем, онда ће бити склонија да пријави злочине које је претрпјела. Ако такво повјерење не постоји, почињено насиље можда неће бити пријављено, па самим тим успостављени механизам заштите неће моћи да дјелује на починиоце/починитељке насиља, ни превентивно нити реактивно. Тужилаштва и судови, као дио правосуђа, у великој мјери су одговорни за стварање и очување повјерења јавности у правосуђе, као и правилну примјену међународног и домаћег правног оквира.

Активности на унапређењу родне равноправности унутар правосудне институције, али и у опхођењу према странкама, односно јавности, иду „руку под руку“. Ако упосленици/е правосудних институција нису свјесни/е значаја и принципа родне равноправности или ако пак сматрају да њихов/а послодавац/послодавка нема интерес нити капацитет да обезбједи поштивање принципа родне равноправности унутар институције, онда се од упосленика/ца правосудних институција не може очекивати да ће се, приликом пријема и третмана странака и других корисника/ца правосуђа, водити наведеним принципима.

У свјетлу горе наведеног, а водећи рачуна о кључној улози правосудних институција у очувању људских права и основних слобода, као и визији и мисији ВСТС БиХ (да континуирано доприноси учвршћивању владавине права у БиХ, као и да, обезбјеђивањем независног, непристрасног, професионалног и ефикасног правосуђа у БиХ омогући једнак приступ правди и једнакост свих пред законом), ВСТС БиХ је усвојио ову Стратегију.

2. Стратешки циљеви за унапређење родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине

ВСТС БиХ је идентификовао сљедеће стратешке циљеве за унапређење родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине:

1. Руководиоци/руководитељке правосудних институција и остали упусленици/упосленице постављају, као један од приоритета институције, унапређење знања и нивоа свијести о појму рода, родним нормама, методи *gender mainstreaming*-а, родној равноправности и једнаком приступу правди.
2. Руководиоци/руководитељке правосудних институција и остали упусленици/упосленице обезбјеђују да су радним процесима у правосудним институцијама обрађена питања родне равноправности и једнаког приступа правди, као дио циљева радних процеса институције.
3. Руководиоци/руководитељке правосудних институција и остали упусленици/упосленице обезбјеђују да се сва лица, која дођу у контакт са правосудним институцијама, третирају на једнак начин, као и да им се омогући једнак приступ правди без обзира на пол и/или род.
4. Сва лица (странке, свјedoци/свјedoкиње, професионалне странке и други), која дођу у контакт са правосудним институцијама, било да је такав контакт остварен усмено, писмено или путем друштвених мрежа, сматрају да су правосудне институције основане на принципима родне равноправности. И мушкарци и жене имају висок ниво повјерења у правосуђе.

▪ Улога ВСТС БиХ

ВСТС БиХ координше процесом доношења акционих планова од стране правосудних институција, те пружа подршку и доноси упутства у оквиру наведеног процеса, са крајњим циљем омогућавања једнаког приступа правди и једнакости свих грађана пред законом, обезбјеђењем независног, непристрасног, професионалног, ефикасног и транспарентног правосуђа.

У том смислу, ВСТС БиХ ће правосудним институцијама пружати стручну подршку у процесу припреме акционих планова за имплементацију Стратегије, те одобравати припремљене акционе планове, при чему ће ВСТС БиХ провјеравати, између осталог, и да ли су акциони планови усклађени са утврђеним стратешким циљевима. По одобравању акционих планова правосудних институција, ВСТС БиХ ће вршити редован надзор над њиховом примјеном.

На основу информација, које правосудне институције буду достављале ВСТС БиХ у вези доношења и спровођења акционих планова за имплементацију Стратегије, ВСТС БиХ ће, у свој годишњи извјештај, укључити и информацију о стању родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине.

▪ Улога правосудних институција

Руководиоци/руководитељке правосудних институција одговорни/одговорне су за имплементацију ове Стратегије, те се обавезују да редовно информишу ВСТС БиХ о свим активностима, предузетим у ту сврху. Извјештај о активностима, предузетим у

циљу имплементације Стратегије, и постигнутим резултатима, правосудне институције ће подносити ВСТС БиХ уз своје редовне годишње извјештаје.

Руководиоци/руководитељке правосудних институција се обавезују да укључе особље оба пола на свим нивоима унутар институције у процес имплементације Стратегије, односно доношења и примјене акционих планова.

3. Метода за имплементацију Стратегије - *gender mainstreaming*²

Ова Стратегија ће се имплементирати примјеном *gender mainstreaming*-а, а што ће правосудне институције узети у обзир приликом израде властитих акционих планова. У овом дијелу Стратегије представљен је концепт *gender mainstreaming*-а.

Gender mainstreaming је приступ у доношењу политика, који узима у обзир интересе и потребе мушкараца и жена. Концепт *gender mainstreaming* први пут је представљен 1985. године на Свјетској конференцији о женама у Хајробију. Усвојен је као стратегија у међународној политици о родној равноправности путем Пекиншке платформе за акцију, усвојене на Четвртој УН-овој свјетској конференцији о женама у Пекингу 1995. године, а потом и као инструмент за промоцију родне равноправности на свим нивоима.

Савјет Европе је 1998. године дефинисао *gender mainstreaming* на сљедећи начин³:

(Ре)организација, унапређење, развој и евалуација процеса доношења политика, кроз уградњу перспективе родне равноправности у све политике на свим нивоима и у свим фазама, од стране актера који су обично укључени у процес доношења политика.

Мора се имати на уму да жене и мушкарци имају различите потребе, као и животне услове и околности, укључујући и неједнак приступ и контролу над моћи, ресурсима, људским правима и институцијама, као и правосудном систему. Циљ *gender mainstreaming*-а је узимање у обзир наведених разлика, приликом осмишљавања, имплементирања и евалуације политика, пројеката и радних процеса, тако да и мушкарци и жене имају користи од наведених политика, пројеката и радних процеса, са крајњим циљем унапређења родне равноправности, умјесто продубљивања постојећих разлика. Стога, *gender mainstreaming* представља инструмент за остварење родне равноправности.

² *Gender mainstreaming* представља уградњу приоритета и потреба жена и мушкараца у све законе, стратегије, планове, програме и активности друштва, ради постизања једнакости и равноправности полова, узимајући у обзир посљедице које ће наведени закони, стратегије, планови, програми и активности имати на жене и мушкарце. Дакле, *gender mainstreaming* представља увођење родне перспективе, односно укључивање родне перспективе у све стратешке процесе планирања, са циљем стварања једнаких прилика за жене и мушкарце у свим сферама њиховог живота и рада. Појам *gender mainstreaming* је тешко превести на службене језике Босне и Херцеговине, а при томе задржати потпуно значење овог појма. Често се преводи као „увођење родне перспективе“, „приступ базиран на гендеру“, „родно освијештена политика“ и сл. Међутим, ниједан од ових појмова не одговара у потпуности ономе што *gender mainstreaming* суштински представља, а то је увођење питања равноправности полова у све главне токове друштва. Стога, а ради прецизности, и у домаћој литератури се најчешће користи управо појам *gender mainstreaming* као такав.

³ Портал Савјета Европе, родна равноправност, www.coe.int

Када се *gender mainstreaming* правилно адресира и примијени, добијамо један трансформативни приступ са великим потенцијалом за друштвене промјене. Ријеч је о дугорочној стратегији. Сваки корак је важан на путу ка усвајању овог приступа, али његова потпуна и аутоматска интеграција у процес доношења политика захтијева вријеме.

Важно је да правосудне институције интегришу *gender mainstreaming* у све фазе развоја и имплементације политика, пројеката и радних процеса на свим нивоима, и то како унутар институције тако и ван ње, тј. у контакту са спољним странама.

4. Водич за поступање у фази имплементације

Рад на увођењу *gender mainstreaming*-а, као и сваки други рад који за циљ има унапређење квалитета, је активност која се спроводи у фазама. Редовна евалуација и предузимање активности, на које је таква евалуација указала, од кључне су важности за одржавање високог нивоа свијести о питањима родне равноправности међу свим упосленицима/упосленицама правосудне институције.

Увођење *gender mainstreaming*-а у правосудје може се постићи примјеном тзв. Деминговог *PDCA* циклуса (*PDCA*: енгл. *Plan - Do - Check - Act*/ Планирај - Уради - Провјери - Побољшај) и може послужити као водич за различите фазе процедуре⁴:

ПЛАНИРАЈ - УРАДИ - ПРОВЈЕРИ - ПОБОЉШАЈ

▪ ПЛАНИРАЈ

У почетној фази потребно је планирати процес *gender mainstreaming*-а и утврдити доступне ресурсе, циљеве и ограничења процеса, као и реалне рокове за предузимање активности. Важно је такође идентификовати потенцијалне ризике, који могу омести или успорити рад на увођењу *gender mainstreaming*-а. Могући ризици могу бити недостатак подршке или интереса руководиоца/руководитељке правосудне институције, недостатак знања и свијести о питањима родне равноправности, отпор ка промјенама и недостатак ресурса.

Одређене су активности већ предузете са циљем унапређења родне равноправности у правосудју Босне и Херцеговине. Примјери неких од наведених активности дати су у Прилогу 2. Стратегије, те их правосудне институције могу узети у обзир у фази планирања властитих активности.

Једна од полазних тачака у процесу планирања може бити и процјена нивоа свијести и знања о питањима родне равноправности унутар правосудне институције, а што се може учинити спровођењем анкета у циљу самопроцјене институције. Оваква процјена може потом бити пропраћена дискусијом међу особљем. Резултати наведених анкета могу помоћи да се одлучи које активности *gender mainstreaming*-а је потребно спровести у

⁴ *PDCA* круг Едвардса Деминга

PDCA круг, каткад називан и *PDCA*, „Демингово коло“ или „Демингов циклус“, разрадио је познати консултант за пословно управљање др Вилиам Едвардс Деминг (енгл. *William Edwards Deming*) 1950-тих година. *PDCA* круг представља непрекидан циклус, који се састоји од четири фазе, а чији је резултат побољшање одређеног процеса, производа или услуге и рјешавање одређених проблема. Обухвата систематско тестирање могућих рјешења, евалуацију резултата и примјену оних рјешења, која су утврђена најефикаснијим.

правосудној институцији. На тај начин, свака правосудна институција ће добити властите резултате анкете, који се онда могу упоредити са резултатима исте анкете, поново спроведене у некој каснијој фази, све са циљем мјерења резултата активности, које је правосудна институција предузела у циљу унапређења родне равноправности у различитим фазама увођења *gender mainstreaming*-а.

Важно је истаћи и да се ниво свијести и знања о питањима родне равноправности, као и евентуални ризици, као нпр. отпор дијела или комплетног особља правосудне институције, могу, и вјероватно хоће, разликовати од институције до институције. Због тога, у овој фази није могуће издати јасно упутство правосудним институцијама о томе које активности *gender mainstreaming*-а је неопходно спровести у правосудној институцији.

О томе како остварити циљеве и како пратити напредак ка њиховом остварењу мора се разговарати и одлучити унутар сваке правосудне институције.

У овој фази, предлаже се предузимање сљедећих корака:

1. Утврђивање доступних ресурса од стране руководиоца/руководитељки правосудних институција;
2. Утврђивање циљева и ограничења предстојећих активности, као и рокова за њихово предузимање, од стране руководиоца/руководитељки правосудних институција;
3. Информисање особља о усвајању Стратегије и обавези правосудних институција да исту имплементирају, доношењем и реализацијом акционих планова за имплементацију Стратегије;
4. Успостављање радне групе, која ће дискутовати о потребама и потешкоћама корисника/ца правосуђа, тј. свих лица, која долазе у контакт са правосуђем, као и особља правосудне институције, те припремити прелиминарну анализу о томе. Ову активност је могуће спровести на више начина, попут спровођења анкете у циљу самопроцјене међу особљем правосудне институције, те дискусије о резултатима исте, а што може послужити као основа за даљњи рад;
5. Представљање резултата прелиминарне анализе радне групе руководиоцу/руководитељки правосудне институције;
6. Представљање резултата прелиминарне анализе радне групе особљу правосудне институције;
7. Доношење одлуке о активностима *gender mainstreaming*-а, које ће правосудна институција предузети. Одлуку заједнички доносе руководиоцац/руководитељка и особље правосудне институције;
8. Сачињавање нацрта акционог плана правосудне институције од стране радне групе, а на основу одлуке из претходне тачке. Акциони план обавезно садржи активности *gender mainstreaming*-а, које ће правосудна институција предузети, носиоце/носителнице имплементације истих, рокове за њихово предузимање, те начин и рокове извјештавања о њиховом спровођењу и
9. Усвајање акционог плана од стране правосудне институције.

▪ УРАДИ

Након фазе планирања, слиједи рад радне групе на реализацији активности *gender mainstreaming*-а, у складу са усвојеним акционим планом. *Gender mainstreaming* је процес који изискује вријеме и посвећеност свог особља правосудне институције на свим нивоима, укључујући мушкарце и жене. Овај процес треба бити спроведен унутар и од стране саме организације, како би руководство и особље стекли осјећај власништва над самим процесом и оствареним резултатима. Изузетно је важно да руководиоци/руководитељке пруже активну подршку и узму учешће у активностима ове фазе процеса.

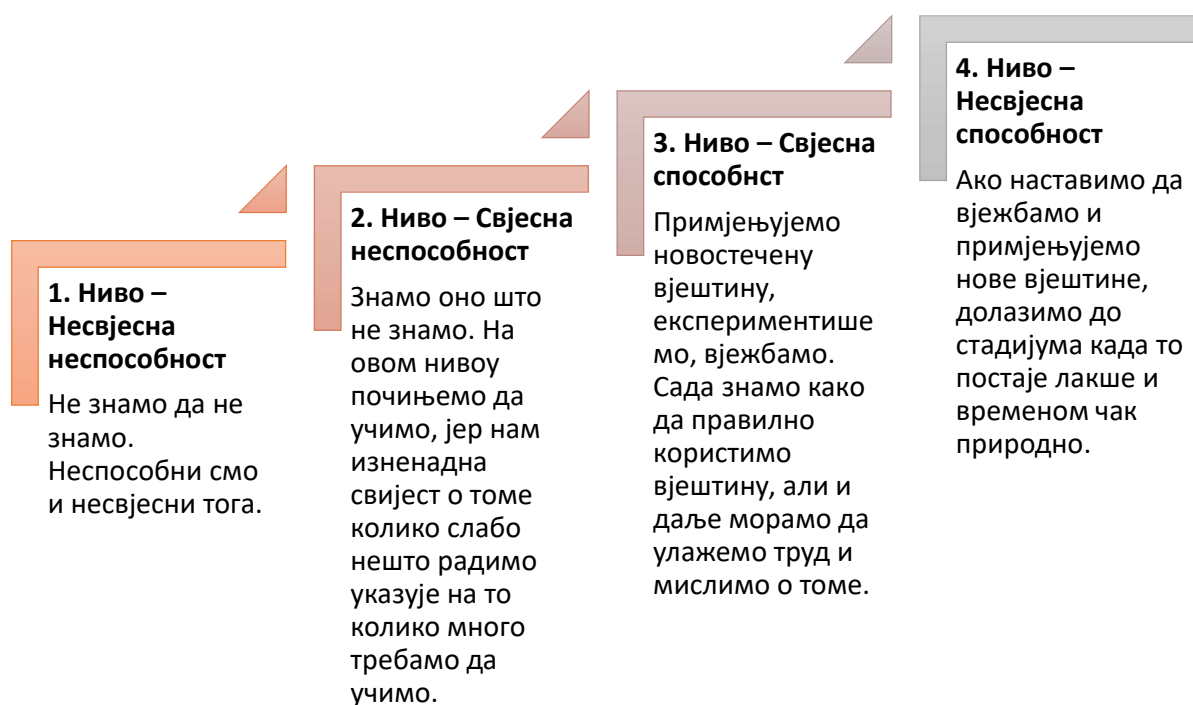
У овој фази, предлаже се предузимање сљедећих корака:

1. Формирање радних група за реализацију акционог плана;
2. Давање упутства за поступање и извјештавање формираним радним групама;
3. Одржавање састанка сваке радне групе, са циљем утврђивања начина реализације предстојећих активности *gender mainstreaming*-а;
4. Реализација активности *gender mainstreaming*-а;
5. Анализа резултата реализованих активности *gender mainstreaming*-а од стране радних група и
6. Представљање резултата анализе из претходне тачке и дискусија о томе унутар правосудне институције. Зависно од предузете активности, дискусије се могу водити у мањим радним групама или на пленарној сједници институције.

■ ПРОВЈЕРИ

У овој фази, неопходно је извршити анализу предузетих активности *gender mainstreaming*-а и њихових резултата. Да би било могуће спровести ову и наредну фазу процеса („провјери“ и „побољшај“), неопходно је да се активности *gender mainstreaming*-а већ неко вријеме спроводе од стране правосудне институције. Доле приказана „Љествица способности“ психолога Томаса Гордона (енгл. *Thomas Gordon*) описује процес развоја способности и свијести, те је веома вриједан инструмент у разумијевању фаза, кроз које појединац/појединка пролази током процеса учења, те опредјелјивања за најбољи метод подучавања.

ЉЕСТВИЦА СПОСОБНОСТИ

На почетку процеса увођења *gender mainstreaming*-а, може се претпоставити да се организација налази на 1. нивоу, тј. да је организација несвјесна чињенице да не посједује

стручност у области родне равноправности. Најчешће нисмо ни свјесни да родна равноправност може бити питање, које је могуће укључити у свакодневне радне процесе институције. Циљ реализације активности управо и јесте достизање наредног нивоа на „Љествици способности“. Чак и када је резултате тешко остварити, мјерити, пратити и евидентисати, правосудна институција треба константно тежити да досегне 4. ниво „Љествице способности“. Како предузимање активности *gender mainstreaming*-а буде напредовало и како способности сваког/сваке упосленика/упосленице правосудне институције буду достизале нове нивое, врло је могуће да ће резултати анкета, које буду понављане с времена вријеме, бити лошији, бар у иницијалној фази, у односу на резултате првобитне анкете, коју је институција спровела на почетку самог процеса. То је потпуно природно, с обзиром на то да што више знања стичемо, све смо више у стању да преиспитујемо одређене појаве.

Дугорочно посматрано, крајњи циљ јесте да правосудна институција не мора више да посебно узима у обзир родну перспективу, јер је иста већ интегрисана у све радне процесе и природан је дио функционисања правосудне институције.

У овој фази, предлаже се предузимање сљедећих корака:

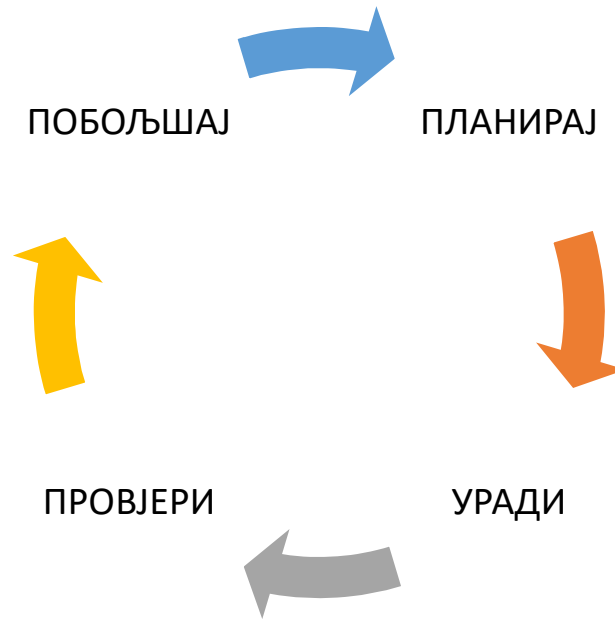
1. Спровођење нове анкете у циљу самопроцјене или предузимање других активности, у циљу процјене напретка правосудне институције на „Љествици способности“ и
2. Доношење одлуке о наредним активностима, на основу резултата нове анкете или других предузетих активности, у складу са претходном тачком.

▪ ПОБОЉШАЈ

Важно је правилно пратити резултате предузетих активности, као и имплементирати и пратити мјере за унапређење утврђеног стања, попут измјена одређених радних процеса и слично. У овој фази, правосудна институција мора да донесе одлуку о садржају и начину имплементације даљњих активности *gender mainstreaming*-а, водећи рачуна о напретку постигнутом до тог момента, све са циљем достизања сљедећег нивоа „Љествице способности“ или, у најмању руку, задржавања на тренутном, тј. до тада достигнутом нивоу.

У овој фази, предлаже се предузимање сљедећих корака:

1. Предузимање даљњих активности *gender mainstreaming*-а и имплементација мјера за унапређење утврђеног стања, попут измјена одређених радних процеса и слично, од стране руководиоца/руководитељки, радних група и/или појединих упосленика/упосленица правосудних институција;
2. Подношење извјештаја о предузетим активностима и постигнутим резултатима ВСТС БиХ и
3. По завршетку ове фазе, правосудне институције настављају са радом на унапређењу родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине, те поново започињу са фазом „Планирај“ горе описаног циклуса.

5. Примјери активности *gender mainstreaming*-а

У овом дијелу дати су примјери активности *gender mainstreaming*-а. Напомиње се да дати примјери нису свеобухватни, те да је неопходно да се свака правосудна институција определијели за властите активности *gender mainstreaming*-а и донесе властити акциони план, на основу идентификованих потреба правосудне институције.

Активности *gender mainstreaming*-а треба одредити и имплементирати водећи рачуна о идентификованим стратешким циљевима за унапређење родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине.

Примјери активности за сваки од четири утврђена стратешка циља дати су у даљњем тексту. Одређене активности се преклапају, те су стога релевантне за више од једног стратешког циља.

▪ Стратешки циљ број 1

*Руководиоци/руководитељке правосудних институција и остали упусленици/упусленице постављају, као један од приоритета институције, унапређење знања и нивоа свијести о појму рода, родним нормама, методи *gender mainstreaming*-а, родној равноправности и једнаком приступу правди.*

Едукација особља у правосудним институцијама

Свом особљу правосудне институције неопходно је обезбиједити одговарајућу едукацију, те укљученост у процес имплементације Стратегије, како би се осјећало његовим дијелом. Један од начина за постизање напријед наведеног може бити започињање процеса увођења *gender mainstreaming*-а позивањем спољних предавача/предавачица, консултаната/консултанткиња и професионалаца/професионалки из невладиних и/или ме-

ђународних организација, који/е ће презентовати одабране теме. По одржавању едукације или семинара, могу се организовати и дискусије у мањим радним групама. У даљњем тексту дати су примјери тема и питања о којима се може разговарати.

Општа питања

- Шта може да се уради како би се унаприједила родна равноправност у правосудној институцији, како интерно тако и према спољним странама - корисницима/корисницама правосуђа?
- Коју улогу остварују различите струке/организације/органи власти у откривању, спречавању, осуђивању и бризи о починиоцима/починитељкама и жртвама родно заснованог насиља?
- На који се начин изражавамо у правосудној институцији? Да ли имамо различите нивое толеранције у вези тога како се изражавамо?
- Како реаговати на „Технике потискивања⁵“?
- На који нас начин хијерархијска структура унутар организације може спријечити да разговарамо о евентуалном непримјереном изражавању или праксама на радном мјесту?
- Да ли се мушкарци и жене различито вреднују унутар организације? Како? Зашто?
- На који начин се врши расподјела задатака међу мушкарцима и женама?
- Које активности правосудне институције могу предузети, како би подигле ниво свијести о питањима родне равноправности?

Анализа безбједности и заштите

- Које су политике и процедуре усвојене, те која је опрема обезбијеђена, како би се особљу правосудне институције и спољним странама обезбиједила безбједност и заштита, приликом боравка унутар институције?
- Шта је потребно нама, као професионалцима, а шта спољним странама, како би се обезбиједило безбједно и заштићено радно озрачје?
- Које безбједносне мјере постоје у правосудној институцији?
- Да ли постоје посебне просторије за смјештај жртве, током боравка у правосудној институцији, како би се избјегло њено сретање са осумњиченим/осумњиченом и/или свједоцима/свједокињама прије уласка у судницу? Да ли постоје услови за свједочење жртве из посебне просторије?
- Да ли су уведене и друге мјере са циљем обезбјеђења безбједног окружења унутар правосудне институције?
- У предметима родно заснованог насиља, као и у свим другим предметима, судија/суткиња је, одговоран/на за одржавање реда у судници. На који ће начин судија/суткиња вршити наведено право и дужност у односу на учеснике/учеснице у поступку?
- Како реаговати на „Технике потискивања“ и суптилне пријетње, које странке размјењују током поступка?
- Да ли постоји потреба и да ли је особљу правосудне институције доступна психолошка подршка, у случају рада на „тешким“, тј. емотивно исцрпљујућим предметима, попут предмета који се односе на физичко и/или психолошко насиље, злостављање дјете, мучење, итд.?

⁵ Технике потискивања представљају концепт који је представио норвешки психолог и филозоф Ингјалд Нисен (норв. *Ingjald Nissen*) 1945. године. Технике потискивања дефинишу се као стратегија социјалне манипулације, којом доминантна група одржава своју позицију надмоћи унутар (успостављене или скривене) хијерархије.

- Да ли су упосленици/це судске полиције правилно обучени/е и да ли им на располагању стоје средства, неопходна за пружање помоћи и заштите лицима која долазе у институцију?
- Да ли заштиту врше и упосленици и упосленице судске полиције?
- Да ли постоје пропусти у постојећем систему безбједности и заштите и како се могу исправити?
- На који начин одговори на горе постављена питања могу утицати на нас?
- На који начин одговори на горе постављена питања могу утицати на спољне стране, тј. лица која долазе у контакт са правосуђем?

Улога заједнице и културе

- Да ли дјевојчице и дјечаке третирају другачије код куће/ у школи/ у јавности? Како? Је ли то добро или лоше?
- Да ли ми/ друштво/ школа/ породица имамо другачија очекивања од дјечака и дјевојчица? Је ли то добро или лоше?
- Какве улоге заједница и култура намећу женским и мушким члановима заједнице?
- Да ли мушке жртве третирају другачије од женских?
- Да ли починиоце третирају другачије од починитељки?
- На који начин насиље и корупција (економска корупција, корупција међу пријатељима, пословна корупција и потенцијална корупција у правном систему) утичу на родно засновано насиље?

Односи према медијима и њихова улога

- Да ли у правосудној институцији постоји политика која регулише однос према медијима?
- На који начин правосудна институција представља јавности рад на предметима који привлаче велику пажњу јавности/ медија?
- Да ли је пракса издавања саопштења за јавност уобичајена у правосудној институцији, уз заштиту личних података учесника/учесница поступка?
- Како медији извјештавају о судским предметима? Да ли је језик који медији користе родно неутралан? Шта правосудна институција може учинити, како би обезбиједила да извјештавање медија буде тачно и родно неутрално?
- Да ли у правосудној институцији постоји политика, која регулише начин комуникарања институције у друштвеним медијима?
- На који начин је потребно упознати јавност о раду правосудне институције на унапређењу родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине?

Анализа питања о родној равноправности из перспективе послодавца/послодавке

Постоје јасне структуралне разлике између мушкараца и жена на тржишту рада. Да би се мушкарцима и женама, запосленим у правосудним институцијама, пружиле једнаке могућности, смислу унапређења на послу и раста плате, у свакој правосудној институцији морају бити предузете активности са циљем обезбјеђења родне равноправности. У вези с тим, препоручује се дискусија о сљедећим темама:

- Да ли су професије у којима доминирају жене једнако плаћене као и професије у којима доминирају мушкарци?

- Колико мушкараца и жена заузима руководеће позиције унутар правосудне институције? Уколико су то већином мушкарци или жене, разговарајте о томе шта се може урадити како би мушкарци и жене били подједнако заступљени.
- Како охрабрити жене, које би потенцијално биле добре руководитељке, да се пријаве на руководеће позиције, те их предложити за такву позицију?
- Да ли је обим посла подједнако распоређен међу мушкарцима и женама унутар правосудне институције?
- Да ли правосудна институција може равноправно обезбиједити мушкарцима и женама могућност бриге за своју дјецу? Да ли је могуће успјешно комбиновати родитељство и запослење? Која су побољшања потребна?

▪ Стратешки циљ број 2

Руководиоци/руководитељке правосудних институција и остали/е уопсленици/у-псленице обезбјеђују да су радним процесима у правосудним институцијама о-бухваћена питања родне равноправности и једнаког приступа правди, као дио ци-љева радних процеса институције.

Анкете о родној равноправности и једнаком приступу правди

Интерне и екстерне анкете о наведеним питањима неопходно је редовно проводити, анализирати њихове резултате, те предузимати одговарајуће активности, како би се отклониле евентуално утврђене неправилности.

Рад на квалитету - како би се обезбиједили родно неутрални радни процеси

На основу резултата свих осталих предузетих активности, радне групе правосудних институција ће обезбиједити да се утврђени недостаци правилно адресирају, те да су радним процесима у правосудним институцијама обухваћена питања родне равноправности и једнаког приступа правди.

▪ Стратешки циљ број 3

Руководиоци/руководитељке правосудних институција и остали уопсленици/у-псленице обезбјеђују да се сва лица, која дођу у контакт са правосудним институ-цијама, третирају на једнак начин, као и да им се омогући једнак приступ правди без обзира на пол и/или род.

Анализа државног законодавног оквира и његова имплементација

Државни законодавни оквир неопходно је константно анализирати и ревидирати, како би се обезбиједила његова усклађеност са међународним документима, стандардима и праксом, који су подложни повременим измјенама и допунама. Иако правосудне институције нису надлежне за усвајање, измјену и допуну закона, оне пак тумаче и примјењују важеће законе, те су стога свјесне недостатака законодавног оквира, као и проблема у његовој примјени.

У вези с тим, могуће је да ће се утврдити да је одређене праксе и процедуре неопходно измијенити/допунити, како би се обезбиједило да примјена законодавног оквира заиста јамчи родну равноправност и једнак приступ правди. Уколико правосудне институције идентификују недостатке у домаћем законодавном оквиру и/или проблеме у његовој примјени, потребно је да о томе обавијесте ВСТС БиХ, у циљу подношења приједлога

за измјене и допуне спорног закона. У вези с тим, препоручује се дискусија о сљедећим темама:

- Да ли постоје одређене законске одредбе, које су изричито дискриминаторне или нису „родно осјетљиве“, те не узимају у обзир друштвени положај жена и/или мушкараца? Да ли постоје правне празнине у вези питања која несразмјерно утичу на жене?
- Да ли постоје спорна тумачења или праксе у примјени одређених законских одредби, које за последицу имају дискриминацију жена или пак спречавају једнак приступ правди жена?
- Да ли су родни стереотипи и предрасуде присутни у процесу доношења и/или примјене закона? Ово би се могло утврдити анализом судске праксе у одређеним областима.
- Да ли су успостављени механизми позивања на одговорност и да ли исти функционишу?
- Које се информације о правима и правним процедурама дијеле са јавношћу и како се те информације преносе јавности? Да ли су доступне свим категоријама друштва?
- Постоји ли функционалан систем правне помоћи за лица која немају економских средстава за правно заступање, те плаћање прописаних такси и трошкова?
- На који начин правосудна институција потиче жртве родно заснованог насиља да пријаве претрпљено насиље, те на који начин поступа по таквим пријавама?
- Да ли је законодавни оквир адекватан за успјешну превенцију, откривање, истрагу, гоњење и осуђивање починилаца/починитељки у предметима родно заснованог насиља?
- Да ли правосудне институције правилно примјењују важећи законодавни оквир или постоје пропусти у његовој примјени?
- Да ли постоји адекватан законодавни оквир, који обезбјеђује тајност личних података жртава?
- Који су докази неопходни за доношење осуђујуће пресуде у предметима родно заснованог насиља? Да ли је исказ жртве довољан? Уколико није, који су то други докази?
- Коју тежину на суду носи изјава свједока/свједокиње, који/а није присуствовао/ла вршењу кривичног дјела, али је разговарао/ла са жртвом након тога? Да ли се такав доказ прихвата и како се вреднује?

„Родна шетња“ стопама корисника/корисница правосуђа

Препоручује се да се правосудне институције упознају са начином, на који корисници/кориснице правосуђа долазе до институције, и то тако што ће обавити тзв. родну шетњу, те утврдити колико је инклузивно и безбједно физичко окружење правосудне институције. У вези с тим, препоручује се дискусија о сљедећим темама:

- На које начине корисници/кориснице правосуђа долазе до правосудне институције?
- Да ли је непосредно окружење правосудне институције безбједно? Уколико није, да ли је могуће покренути процес адаптације окружења, те у исти укључити општинске и/или друге надлежне органе, те на тај начин обезбиједити безбједно окружење за кориснике/кориснице правосуђа?
- Да ли у правосудној институцији постоји посебна просторија, у коју је могуће смјестити жртве/ свједоке/свједокиње?
- Да ли је у правосудној институцији обезбијеђена подршка свједоцима/свједокињама?

- Да ли су у правосудној институцији присутни заштитари/заштитарке?
- Да ли је приступ правосудној институцији могућ за лица која долазе са дјецом?
- Разговарајте о томе на који начин објекат правосудне институције и његово окружење утичу на приступ корисника правосудју.

▪ Стратешки циљ број 4

Сва лица (странке, свјedoци/свјedoкиње, професионалне странке и други), која дођу у контакт са правосудним институцијама, било да је такав контакт остварен усмено, писмено или путем друштвених мрежа, сматрају да су правосудне институције основане на принципима родне равноправности. И мушкарци и жене имају висок ниво повјерења у правосудје.

Анализа поступања правосудних институција у предметима родно заснованог насиља

- Колико често лица, која пријаве родно засновано насиље полицији, повлаче информације дате касније у поступку (када је предмет у тужилаштву или суду)?
- Да ли је за тужиоца/тужитељку могуће наставити поступак, чак и ако жртва више не жели да учествује у поступку?
- Постоје ли тужиоци/тужитељке који/е су прошли/е специјалну едукацију за рад на предметима родно заснованог насиља?
- Могуће је ангажовати спољног/спољну стручњака/стручњакињу или студента/студентицу, који/а ће присуствовати рочиштима, како би се утврдило на који се начин носиоци/носиоце правосудних функција и остали професионални учесници/е у поступку понашају, у смислу равноправног третирања мушкараца и жена.

Анализа пресуда

Спољног/спољну стручњака/стручњакињу је могуће ангажовати и за анализу истрага и пресуда у предметима родно заснованог насиља, породичног права и миграција, са циљем припреме извјештаја о одређеним појавама, у вези с овим предметима, а по налогу правосудне институције.

У вези с тим, препоручује се разматрање сљедећих тема:

- Да ли се мушкарци и жене третирају на исти начин? Да ли слични предмети обично имају исти исход? Да ли се за исто кривично дјело изричу исте казне, без обзира на пол (починиоца/починитељке)?
- На који је начин најбољи интерес дјетета образложен у пресудама?
- Да ли се онима који траже азил постављају иста питања и да ли им се пружа иста заштита без обзира на пол?
- Да ли је језик, који се користи у пресудама, родно неутралан?
- Какав језик се користи у предметима сексуалног насиља? Примјера ради, да ли кажемо/пишемо „починилац ју је пољубио“ или пак „починилац је гурнуо свој језик у жрвина уста“. Која је разлика? Коју констатацију је правилно користити? Постоје ли други примјери?

ЗАВРШНЕ НАПОМЕНЕ

Ова Стратегија представља стратешки документ општег карактера, на основу којег правосудне институције доносе и достављају ВСТС БиХ властите акционе планове, а затим приступају њиховој имплементацији. У процесу имплементације Стратегије, правосудне институције ће се користити тзв. *gender mainstreaming*-ом, чијом ће се примјеном остварити постављени стратешки циљеви.

Стратегија такође даје смјернице о томе како да се остваре резултати, имплементирајући одговарајуће активности у правосудним институцијама, док водич за поступање у фази имплементације може да послужи као оквир за планирање активности. Без обзира на то, свака правосудна институција понаособ, а на основу властитих утврђених потреба, доноси одлуку о активностима *gender mainstreaming*-а, које ће спровести.

Активна подршка руководиоца/руководитељки правосудних институција од кључне је важности у процесу имплементације Стратегије. Подједнако је важно да особље правосудних институција на свим нивоима и оба пола буде укључено и ангажовано у наведеном процесу. ВСТС БиХ координише процесом доношења акционих планова од стране правосудних институција, те пружа подршку и доноси упутства у оквиру наведеног процеса, са крајњим циљем омогућавања једнаког приступа правди и једнакости свих грађана пред законом, обезбјеђењем независног, непристрасног, професионалног, ефикасног и транспарентног правосуђа.

Унапријеђена родна равноправност у правосуђу Босне и Херцеговине подразумијева увођење *gender mainstreaming*-а у све радне процесе унутар правосудне институције, а што изискује истрајност и стрпљење.

Стога, од суштинске важности је да се активности увођења *gender mainstreaming*-а константно предузимају, да се њихово предузимање охрабрује и прати, те да се о томе подносе повремени извјештаји.

ПРИЛОГ 1 - Истакнути међународни документи

▪ Резолуција Савјета безбједности УН 1325 „Жене, мир и безбједност“

Савјет безбједности Уједињених нација усвојио је Резолуцију о женама, миру и безбједности (С/РЕС/1325) 31. октобра 2000. године. Резолуција потврђује важну улогу жена у спречавању и рјешавању сукоба, мировним преговорима, изградњи и одржању мира, хуманитарној помоћи и постконфликтној реконструкцији, те наглашава значај њиховог подједнаког учешћа и пуне укључености у све напоре, усмјерене на одржање и промовисање мира и безбједности.

Резолуција 1325 позива све актере/актерке да повећају учешће жена и укључе родну перспективу у све напоре Уједињених нација, усмјерене на очување мира и безбједности, те позива све стране у оружаном сукобу да преузму додатне мјере на заштити жена и дјевојака од насиља на основу пола, посебно силовања и других облика сексуалног злостављања, те свих облика насиља у оружаним сукобима. Поред тога, Резолуција 1325 предвиђа и бројне обавезе земаља чланица и органа Уједињених нација.

▪ УН Конвенција о уклањању свих облика дискриминације жена

Генерална скупштина УН-а усвојила је Конвенцију о уклањању свих облика дискриминације жена (CEDAW) 1979. године.⁶ Конвенцијом је одређен појам дискриминације над женама, те су одређене мјере, које државе потписнице требају предузети са циљем укидања дискриминације над женама.

Конвенција дефинише дискриминацију као „сваку разлику, искључење или ограничење учињено на основу пола, којем је последица или циљ да женама угрози или онемогући признање, уживање или кориштење људских права и основних слобода на политичком, економском, друштвеном, културном, грађанском или другом подручју, без обзира на њихово брачно стање, на основу равноправности мушкараца и жена.”

Прихватајући Конвенцију, државе потписнице се опредјељују да ће предузети бројне мјере да окончају дискриминацију над женама у свим облицима, укључујући и:

- Укључивање принципа једнакости мушкараца и жена у правне системе држава потписница, као и укидање свих дискриминаторних закона и успостављање одговарајућег законодавног оквира, који забрањује дискриминацију над женама,
- Увођење правне заштите права жена на равноправној основи с мушкарцима и обезбјеђење ефикасне заштите жена од сваког поступка којим се врши дискриминација, путем надлежних националних судова и других јавних институција и
- Предузимање свих потребних мјера за отклањање дискриминације жена од стране било ког лица, организације или предузећа.

Конвенција даје основу за остварење равноправности жена и мушкараца тако што женама обезбјеђује једнак приступ и једнаке прилике у политичком и јавном животу, укључујући и право на гласање и кандидовање на изборима, као и на образовање, здравље и запослење. Потписивањем Конвенције, државе потписнице се обавезују да ће предузети одговарајуће мјере, укључујући и законодавне и привремене посебне мјере, како би се женама омогућило уживање њихових људских права и основних слобода. Поред тога, државе потписнице се такође обавезују да ће предузети одговарајуће

⁶Босна и Херцеговина приступила је Конвенцији 1. септембра 1993. године (преузето сукцесијом).

мјере, са циљем укидања свих облика трговине женама и експлоатације жена. Земље које су ратификовале или приступиле Конвенцији, обавезне су да спроведу њене одредбе у пракси. Поред тога, државе потписнице се обавезују да ће подносити извјештаје о законодавним, судским, управним или другим мјерама које су усвојиле, ради примјене одредаба Конвенције, као и напретку оствареном у извјештајном периоду.

Комитет УН-а за уклањање свих облика дискриминације жена утврдио је шест међусобно повезаних елемената приступа правди жена⁷, и то:

- утуживост,
- доступност,
- приступачност,
- квалитет,
- одговорност правосудног система и
- обезбјеђивање правних средстава.

У контексту насиља над женама, ово значи да државе потписнице морају имплементирати цијели низ мјера, укључујући:

- извршење измјене и допуне домаћег законодавног оквира, како би се обезбиједило да насиље над женама представља кривично дјело,
- успостављање одговарајуће процедуре за истраге и кривично гоњење и
- обезбјеђење приступа ефективним правним лијековима и одштети.

▪ **Европска конвенција о људским правима и основним слободама и Протокол број 12**

Иако је Европска конвенција о људским правима и основним слободама (у даљњем тексту: ЕКЉП) родно неутралан документ, Европски суд за људска права успоставио је судску праксу у области женских права и насиља над женама. Поред тога, Европски суд за људска права успоставио је и неколико важних принципа једнаког приступа правди жена⁸.

Протокол број 12 уз ЕКЉП регулише и општу забрану дискриминације по било којем основу, попут пола, расе, боје коже, језика, вјере, политичког или другог увјерења, етничког или социјалног поријекла, припадности националној мањини, имовини, рођењу или другом статусу.

▪ **Европска социјална повеља**

Европска социјална повеља (у даљњем тексту: ЕСП) је споразум Савјета Европе, који гарантује основна социјална и економска права, као иначица ЕКЉП, која се односи на грађанска и политичка права. ЕСП гарантује широк спектар људских права, попут запошљавања, становања, здравља, образовања и социјалне заштите, посебно наглашава потребу заштите рањивих група, попут старих лица, дјеце, лица са инвалидитетом и миграната, те гарантује уживање свих права без дискриминације. ЕСП такође представља референтни документ права Европске уније.

⁷ Погледајте Општу препоруку број 33 Комитета УН-а за уклањање свих облика дискриминације против жена која је издата 23. јула 2015. године, CEDAW/C/GC/33.

⁸ Босна и Херцеговина је чланица Савјета Европе, а ратификовала је ЕКЉП 12. јула 2002. године.

Већина социјалних права из Повеље ЕУ о основним правима базира се на релевантним члановима ЕСП, па се стога иста може сматрати социјалним уставом Европе. Европски комитет за социјална права надзире примјену ЕСП од стране држава потписница, и то путем извјештавања и механизма колективних притужби.

▪ Конвенција Савјета Европе о борби против трговине људима

Конвенција Савјета Европе о борби против трговине људима усвојена је од стране Одбора министара Савјета Европе 3. маја 2005, те је ступила на снагу 1. фебруара 2008. године⁹.

Ова Конвенција односи се на спречавање и сузбијање трговине женама, мушкарцима и дјецом у циљу експлоатације (сексуалне експлоатације, принудног рада, ропства и друго), као и заштиту жртава и гоњење починитеља/починитељки. Конвенција садржи и одредбе о недискриминацији, те прописује обавезу држава потписница да промовишу родну равноправност и укључе *gender mainstreaming* у процес успостављања, имплементације и праћења мјера неопходних за примјену ове Конвенције.

Независан механизам праћења, који чине група експерата/експерткиња за борбу против трговине људима (*GRETA*) и Савјет страна, надгледа имплементацију ове Конвенције од стране држава потписница.

▪ Конвенција Савјета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици

Конвенција Савјета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (тзв. Истанбулска конвенција) представља правно обавезујући акт Савјета Европе у области спречавања и борбе против насиља над женама.¹⁰

Истанбулска конвенција одређује минималне стандарде које су државе чланице обавезне имплементирати да би ефективно ријешиле насиље над женама, а заснована је на разумијевању да је насиље над женама облик родно заснованог насиља, које је почињено над женама зато што су жене. Обавеза је сваке државе потписнице да свеобухватно приступи рјешавању овог проблема, те да предузме мјере, са циљем спречавања насиља над женама, заштите жртава насиља и кажњавања починиоца/починитељке насиља.

Држава потписница Истанбулске конвенције обавезна је предузети сљедеће мјере:

- Спречавати све облике насиља над женама, обезбиједити заштиту жртвама насиља и кривично гонити починиоце/починитељке насиља¹¹,
- Промовисати родну равноправност и спречавати насиље над женама охрабривањем међусобног поштовања или ненасилног рјешавања сукоба и преиспитивањем родних стереотипа, укључујући и наставне материјале у школама¹²,
- Истражити дјела насиља и кривично гонити починиоце/починитељке,

⁹Конвенција је у Босни и Херцеговини ступила на снагу у мају 2008. године.

¹⁰Босна и Херцеговина је ратификовала Истанбулску конвенцију 2013, а иста је ступила на снагу 2014. године.

¹¹ Мушкарци који су доживјели насиље нису искључени. Напротив, одредбе Истанбулске конвенције примјењују се и на мушкарце и дјечаке.

¹² Истанбулска конвенција не намеће специфичан едукативни модел, када је ријеч о образовању у области родне равноправности и уклањања стереотипа. Државе потписнице су слободне да одаберу најприкладнији едукативни приступ и материјале у овој области.

- Обезбиједити заштиту и подршку за жртве насиља, путем, између осталог, мјера удаљења починиоца/починитељке насиља из заједничког домаћинства, отварањем одговарајућих, лако доступних сигурних кућа у довољном броју за безбједан смјештај жртава насиља и слично,
- Обезбиједити могућност подношења одштетних захтјева жртвама насиља, те омогућити адекватну одштету, уколико се иста не може обезбиједити од починиоца/починитељке насиља или других извора,
- Обезбиједити координисан приступ свих надлежних органа, организација цивилног друштва и других актера/актерки, са циљем пружања свеобухватне заштите жртвама насиља и спречавања насиља,
- Обезбиједити адекватне обуке за припаднике/це полиције и правосуђа, са циљем њиховог оспособљавања за пружање адекватног одговора на насиље и
- Обезбиједити да жртве добију одговарајуће и благовремене информације о расположивим услугама подршке попут СОС телефонских линија, специјализованих установа за жртве насиља, савјетовалишта и сигурних кућа.

Истанбулска конвенција препознаје и значај улоге цивилног друштва у пружању заштите и подршке жртвама насиља, ширењу свијести и процесу промјене ставова, са циљем стварања културе нулте толеранције према насиљу.

Истанбулском конвенцијом успостављен је двоструки механизам праћења имплементације Конвенције, и то путем Експертне групе за борбу против насиља над женама и насиља у породици (*GREVIO*) и Комитета чланица.

▪ Стратегија за равноправност између жена и мушкараца у Европи за период од 2020. до 2025. године

Иако још увијек није чланица ЕУ, Босна и Херцеговина, која се налази у процесу европских интеграција, требала би узети у обзир и Стратегију за равноправност између жена и мушкараца у Европи за период од 2020. до 2025. године (у даљњем тексту: Стратегија).

Ова Стратегија представља одраз тежње Европске комисије за стварањем Уније равноправности, а садржи циљеве и мјере за остварење значајног напретка на путу ка једној родно равноправној Европи, до 2025. године. Крајњи циљ Стратегије је Унија у којој жене и мушкарци, дјевојчице и дјечаци са свим својим различитостима, могу слободно да бирају своје животне путеве, имају исте прилике за напредак, равноправно учествују у европском друштву и воде га.

Кључни циљеви Стратегије су да се:

- оконча родно засновано насиље,
- бори против родних стереотипа,
- уклони родни јаз на тржишту рада,
- постигне једнако учешће у различитим привредним секторима,
- уклоне разлике у примањима,
- уклони родни јаз у бризи и њези и
- постигне родна равнотежа у одлучивању и политици.

Док се Стратегија фокусира на активности унутар ЕУ, истовремено је усклађена спољном политиком ЕУ о родној равноправности и оснаживању жена.

ПРИЛОГ 2 - Предузете активности на унапређењу родне равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине

Са циљем увођења *gender mainstreaming*-а у правосуђе Босне и Херцеговине, ширења свијести о овим питањима, те стављања фокуса на проблематику родне равноправности и једнаког приступа правди, одређене активности су већ предузете, те поближе описане у даљњем тексту.

▪ Смјернице за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања у правосудним институцијама у Босни и Херцеговини

ВСТС БиХ је, 2015. године, усвојио Смјернице за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања у правосудним институцијама у Босни и Херцеговини (у даљњем тексту: Смјернице), као резултат вишемјесечног рада панела правосудних стручњака/стручњакиња из Босне и Херцеговине, а са циљем промовисања професионалних односа и климе поштовања унутар правосудних институција.

Смјерницама је одређен појам узнемиравања, сексуалног узнемиравања и родно заснованог узнемиравања, субјекти на које се Смјернице примјењују, интерна процедура за превентивно дјеловање, обука и подизање свијести о превенцији сексуалног и родно заснованог узнемиравања, те мониторинг и ревизија Смјерница.

ВСТС БиХ врши редовни мониторинг примјене Смјерница анализом годишњих извјештаја правосудних институција, који садрже информације о предузетим интерним мјерама на превенцији сексуалног и родно заснованог узнемиравања. У складу са Смјерницама, савјетници/савјетнице за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања, именовани/е од стране правосудних институција, обавезни/е су да упознају особље са садржајем Смјерница, те процедуром у случају испољавања нежељеног понашања.

Битно је напоменути и да се, на иницијативу ВСТС БиХ, редовно одржавају обуке за именоване савјетнике/савјетнице за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања, а са циљем њиховог оспособљавања за вршење дужности савјетника/савјетница у складу са Смјерницама.

▪ Анкета о родној равноправности у правосуђу Босне и Херцеговине

ВСТС БиХ је, 2018. године, у оквиру пројекта „Унапређење ефикасности судова и одговорности судија/суткиња и тужилаца/тужитељки у БиХ“ - друга фаза, који финансира Влада Шведске, провео анонимну анкету међу судијама/суткињама, несудским особљем и професионалним странкама (адвокати/адвокатиње, тужиоци/тужитељке, вјештаци/вјештакиње и јавни нотари/нотарке), у циљу утврђивања ставова правосуђа БиХ о родној равноправности.

У анкети је учествовало укупно 969 испитаника/испитаница, који/е су подијелили/е своје ставове о односу суда према судском поступку и странкама, једнакости плата и могућности напредовања, различитим родним предрасудама, као и своја лична искуства (родне предрасуде, сексуално и родно засновано узнемиравање), итд.

Анализа резултата анкете показала је да већина испитаника/испитаница, која/е је/су доживјела/е сексуално узнемиравање и/или узнемиравање по основу пола, није пријавило/а инцидент, ради страха од посљедица (губитак посла, страх да им се неће вјеровати, неповјерење у заштиту, друштвена осуда и негативни коментари, раније лоше

искуство и сл.). Поред тога, анализа резултата анкете показала је и да већина испитаника/испитаница сматра да се свијест о родној равноправности унутар правосуђа налази на средњем нивоу, те да је родна равноправност у правосуђу важно питање које је потребно адекватно адресирати, због чега је ВСТС БиХ и усвојио ову Стратегију.

▪ **Организоване обуке од стране ВСТС БиХ**

С обзиром на то да промјена свијести није могућа без учења и пријема нових информација, ВСТС БиХ је организовао, те ће наставити организовати обуке на тему родне равноправности, како за носиоце/носителке правосудних функција, тако и за упосленике/упосленице Секретаријата ВСТС БиХ.

У вези с тим, у јуну 2018. године, организована је обука за особље Секретаријата ВСТС БиХ, на тему „Увођење принципа равноправности полова у рад правосудних институција (*gender mainstreaming*)“.

Надаље, у организацији Центра за едукацију судија/суткиња и тужилаца/тужитељки ФБиХ, те у сарадњи са Центром женских права (Зеница), одржан је семинар на тему „Родна (не)равноправност: предрасуде и стереотипи“, као наставак исте активности из 2018. године. Са друге стране, приступило се и организацији обуке за особље Секретаријата ВСТС БиХ, а на тему равноправности полова, као наставак успостављене праксе едуковања особља о овој значајној теми.

Такође, ВСТС БиХ води рачуна о томе да се програмима обуке и стручног усавршавања ентитетских центара за едукацију судија/суткиња и тужилаца/тужитељки обухвате и одговарајући семинари/радионице, на тему родне равноправности.

Такође, у 2019. години, ВСТС БиХ је у партнерству са професионалним удружењима судија/суткиња и тужилаца/тужитељки организовао округли сто на тему поступања у предметима родно заснованог насиља, ком приликом су представљене добре и лоше праксе у процесуирању предмета родно заснованог насиља у Босни и Херцеговини, у контексту судова и тужилаштава. Учесници/учеснице округлог стола донијели/е су 11 закључака у циљу превазилажења идентификованих изазова у поступању у предметима ове врсте.

▪ **ТАИЕХ радионица о родно заснованом насиљу и једнаком приступу правди**

Напори, уложени од стране ВСТС БиХ са циљем јачања механизма заштите жртава насиља, огледају се и у организацији ТАИЕХ радионице (у даљњем тексту: Радионица) на тему „Родно засновано насиље и једнак приступ правди“, у марту 2019. године, а са циљем размјене искустава и најбољих пракси у овој области између земаља чланица ЕУ и земаља нечланица ЕУ из региона, као и подизања свијести о наведеној проблематици.

Радионици, која је угостила бројне међународне стручњаке/стручњакиње, приступило је 115 учесника/учесница представника/представница правосуђа БиХ, Делегације ЕУ у БиХ, Амбасаде Шведске, надлежних институција извршне власти, те релевантних организација цивилног друштва.

Учесници/е Радионице донијели/е су 7 закључака, усмјерених на унапређење одговора на родно засновано насиље и једнак приступ правди, те подизање свијести о овим питањима.